

VEILIGHEID
DOOR
SAMENWERKEN

HANDBOEK VEILIG ROND EN IN SCHOOL

Het instrument in de praktijk

HANDBOEK

VRIS: VEILIG ROND EN IN SCHOOL

Een aanpak voor scholen in het voortgezet onderwijs

Utrecht, maart 2010

VEILIGHEID DOOR SAMENWERKING

Scholen staan midden in de samenleving. Ze zijn er een afspiegeling van. Dit heeft tot gevolg dat ook scholen last hebben van (kleine) criminaliteit en onveiligheid. Omdat een veilige omgeving voorwaarde is voor leren en ontwikkelen, spannen scholen zich in om een veilige en inspirerende leeromgeving te creëren en te behouden. Dat kunnen ze niet alleen. Door samen te werken met maatschappelijke partners, lossen scholen veiligheidsproblemen eenvoudiger op. Samenwerking vormt dan ook de basis van de aanpak Veilig Rond en In School (VRIS).

In dit handboek staan verwoord:

1. de aanpak VRIS op hoofdlijnen (inkadering, spelers, rollen en achtergronden);
2. het stappenplan (aan de slag volgens een praktisch stramien);
3. veiligheidsthema's en voorbeeldmaatregelen (praktijkgebonden voorbeelden ter inspiratie).

Een school kan samenwerken met gemeente, politie en andere relevante partijen om de veiligheid op de school structureel op een hoger plan te brengen. Iedere partij stemt vanuit zijn eigen verantwoordelijkheid zijn mogelijkheden af op die van de andere partners.

In VRIS blijven de verantwoordelijkheden op de juiste plaats liggen. De school is verantwoordelijk voor de veiligheid in en rond het gebouw. De lokale overheid blijft verantwoordelijk voor de openbare orde en veiligheid in de schoolomgeving. Daar waar die twee verantwoordelijkheden elkaar ontmoeten, liggen de kansen voor samenwerking. VRIS reikt de structuur aan om die kansen om te zetten in winst, door op een duurzame manier samen te werken aan de veiligheid.

VRIS biedt voor ieder samenwerkingsverband eenzelfde stramien. De school en zijn partners komen afspraken overeen en bepalen zo zelf de uitwerking en het resultaat. De partijen formuleren doelstellingen waarop zij elkaar kunnen aanspreken. Om met elkaar goede resultaten te boeken, zijn improvisaties, invoering van nieuwe ideeën en inzichten en het werken buiten bestaande kaders noodzakelijk.

Het handboek VRIS is ontwikkeld met medewerking van de gemeente Amsterdam, de gemeente Gouda, de gemeente Rijswijk en ArboNed. Het beheer van het handboek VRIS is ondergebracht bij het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (CCV).

Het handboek VRIS kan de basis vormen voor certificering. De eisen en voorwaarden voor het verkrijgen van een certificaat zijn niet in dit handboek beschreven.

INHOUDSOPGAVE

1. VRIS op hoofdlijnen	5
1.1 Veilige scholen	5
1.2 Samenwerking vereist...	5
1.3 ...en de school is initiatiefnemer	5
1.4 Transparante aanpak	6
1.5 Waarom VRIS?	7
1.6 Doelen van VRIS	7
1.7 Eisen aan de scholen	7
1.8 Opbouw aanpak VRIS: acht stappen in een (vaste driejaarlijkse) cyclus	8
2. Stappenplan VRIS	9
2.1 stap 1: Samenwerking vormgeven	9
2.2 stap 2: Veiligheidsanalyse	10
2.3 stap 3: Plan van aanpak	13
2.4 stap 4: Accorderen plan van aanpak	16
2.5 stap 5: Uitvoering plan van aanpak	16
2.6 stap 6: Evaluatie en nieuwe analyse	17
2.7 stap 7: Plan van aanpak vernieuwen	17
2.8 stap 8: Nieuwe cyclus	17
Bijlagen	18
Bijlage 1	19
Algemene veiligheid	19
Voorbeelden van algemene prestatie-eisen	19
Voorbeelden van algemene maatregelen	20
Bijlage 2	22
Incidenten tijdens schooltijd	22
Voorbeelden van prestatie-eisen	22
Voorbeelden van maatregelen	22
Bijlage 3	26
Incidenten voor en na schooltijd	26
Voorbeelden van prestatie-eisen	26
Voorbeelden van maatregelen	26
Bijlage 4	28
Incidenten in de (wijdere) omgeving van de school	28
Voorbeelden van prestatie-eisen	28
Voorbeelden van maatregelen	28
Bijlage 5	29
Verantwoordelijkheid en ontwikkeling	29
Voorbeelden van prestatie-eisen	29
Voorbeelden van maatregelen	29
Bijlage 6	33
Wat kan een gemeente doen?	33
Bijlage 7	34
Wettelijke verplichtingen	34

Bijlage 8	35
Functionele eisen aan analyse-instrumenten	35
Functionele eisen voor een incidentenregistratiesysteem	35
Functionele eisen voor een veiligheidsmonitor	36
Functionele eisen voor een schouw	38
Functionele eisen voor een gesprek met personeelsleden	39
Functionele eisen voor een gesprek met leerlingen	39
Bijlage 9	40
De schouw	40
Overzicht van eventueel te schouwen ruimtes/objecten	40
Bijlage 10	42
Format prioritering	42
Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid	43
Colofon	44

1. VRIS OP HOOFDLIJNEN

1.1 VEILIGE SCHOLEN

Scholen willen leerlingen en personeel een veilige omgeving bieden om in te werken en te leren. Het schoolgebouw moet veilig zijn en ook de omgeving: het schoolterrein, de schoolomgeving (buurt of wijk) en de routes van en naar school. Naast de feitelijke onveiligheid en incidenten speelt ook de beleving van veiligheid een rol: leerlingen en medewerkers moeten zich in en om school veilig kunnen voelen.

Om tot die veilige situatie te komen moeten scholen:

- nagaan hoe de huidige veiligheidssituatie is;
- initiatief nemen tot samenwerking met politie, gemeente, jeugdinstituten en cetera;
- een duidelijke verdeling van taken en verantwoordelijkheden vastleggen;
- voldoen aan de wettelijke verplichtingen;
- hun veiligheidsbeleid formuleren;
- de samenwerking en aanpak borgen in een 'veiligheidscyclus'.

Hiermee kunnen scholen een basis leggen voor het verhogen van de veiligheid rondom en in de school. Door gebruik te maken van de aanpak VRIS zetten scholen een cyclisch proces in met doelstellingen, activiteiten en gedefinieerde maatregelen om de veiligheid rond en in de school te verbeteren.

1.2 SAMENWERKING VEREIST...

Fysiek geweld, vandalisme, pesten, wapenbezit, graffiti, agressie, diefstal, heling, insluiping, drugs- en drankgebruik zijn factoren die een school onveilig maken. Ook zaken die mensen minder snel in verband brengen met (on)veiligheid, zoals inbraken, brandstichting en vernieling, kunnen een doorslaggevende invloed hebben op de veiligheid en met name ook het veiligheidsgevoel.

Juist omdat er zoveel meer en minder voor de hand liggende factoren zijn die de veiligheid op een school bepalen, is het voor een goede analyse van de complexe problematiek belangrijk dat alle belanghebbenden bij het scheppen van een veilige schoolomgeving worden betrokken. Alle partijen kunnen zo vanuit hun eigen ervaring, expertise en bevoegdheid, de onveiligheid in en rond school aanpakken. Het is daarbij van groot belang dat deze partijen vooraf samen bepalen wat het probleem in en rond school nu precies is. Vanuit deze gedegen en breed gedragen analyse kunnen de partijen de problemen op effectieve wijze oplossen.

Een veilige school in een veilige omgeving vereist dus de inzet van verschillende partijen en vereist dus een *samenwerkingsverband*.

1.3 ...EN DE SCHOOL IS INITIATIEFNEMER

De belangrijkste initiatiefnemer is de school. Met 'school' wordt bedoeld: leerlingen (inclusief ouders en verzorgers), personeel (onderwijsgevend, onderwijsondersteunend en leidinggevend), directie en bestuur. De school werkt samen met andere partijen, zoals:

- de gemeente (deze kan schoolveiligheid als prioriteit opnemen in het Integraal Veiligheidsbeleid, dat is overigens niet verplicht);
- de politie;
- instellingen op het terrein van jeugdzorg, opbouw- en jongerenwerk;
- buurt- en wijkbeheer;
- justitie;
- brandweer en openbare vervoersbedrijven.

Uitgangspunt in deze aanpak is en blijft dat de school initiatiefnemer is. Omdat de school de problematiek zelden alleen kan oplossen, vormt hij met anderen een samenwerkingsverband.

Voorbeelden voor samenwerking

Een school werkt met verschillende partijen in verschillende samenstellingen aan veiligheid: op de ene plek als school-gemeente-jeugdzorg, in een ander geval als school-politie-vervoer-gemeente en in weer een andere situatie alleen met de gemeente. Het is in eerste instantie aan de school om de juiste partijen om tafel te krijgen. Twee voorbeelden ter verduidelijking.

Overlast door probleemleerlingen

De school met 200 overlast veroorzakende probleemleerlingen zal zelf jeugdzorg moeten benaderen. Als ze er niet uit komen, kan de school de gemeente benaderen. De vraag van de school luidt: "Kunt u ons helpen bij het regelen van de inzet van het schoolmaatschappelijk werk en bureau jeugdzorg bij 200 zorgleerlingen?". De school onderbouwt deze vraag bij de gemeente door te staven dat deze leerlingen veel overlast (waaronder ordeverstoringen) veroorzaken op school.

Overlast door slechte OV-aansluitingen

Een ander veel voorkomend voorbeeld is dat er constant ordeverstoringen op school en buiten school plaatsvinden door een slechte aansluiting van het openbaar vervoer met de school(tijden): bij herhaling vallen bussen uit, waardoor leerlingen te laat komen, of er is sprake van gevaarlijke situaties, gedrang en vechtpartijen bij de tram, trein of metro.

Ook hier moet de school eerst de problemen helder in kaart brengen en presenteren en het OV-bedrijf benaderen. Pas als dat niet lukt, kan de school de desbetreffende gemeente vragen haar regierol op te pakken om te zorgen dat school en het openbaarvervoerbedrijf samen tot een overeenkomst komen.

De gemeente kan een probleem lang niet altijd zelf oplossen - zo vallen jeugdzorg en OV-bedrijven hiërarchisch niet onder de gemeente. Een gemeente kan vaak wel een regisserende rol spelen en partijen om de tafel uitnodigen om tot een gezamenlijke oplossing te komen.

Zie ook bijlage 6 over de rol die de gemeente op zich kan nemen.

1.4 TRANSPARANTE AANPAK

De samenwerking tussen betrokken partijen is gediend met een transparante en duidelijke aanpak. Kortom, een aanpak waarbij gewerkt wordt:

- met een goede analyse van de belangrijkste veiligheidsproblemen;
- met een set heldere maatregelen, die door verschillende betrokkenen worden uitgevoerd;
- waarbij een objectieve buitenstaander toetst of partijen doen wat is afgesproken.

Een dergelijke aanpak blijkt op andere veiligheidsterreinen zeer effectief.¹

---

¹ Zie als succesvolle andere voorbeelden het Politiekeurmerk Veilig Wonen en het Keurmerk Veilig Ondernemen (www.hetccv.nl).

1.5 WAAROM VRIS?

De ervaring op het terrein van veiligheidsbeleid leert dat een procesinstrument als VRIS bij het werken aan veiligheid een belangrijke structurerende rol kan spelen. Scholen, gemeenten en alle andere betrokkenen worden door gebruik te maken van VRIS beloond met een verhoogde veiligheid. De aanpak maakt ook duidelijk 'wie wat doet'.

Het gebruik van VRIS is vrijwillig, maar het is niet vrijblijvend. Dat geldt voor alle betrokkenen in een samenwerkingsverband: wie meedoet, doet ook écht mee en moet de afgesproken prestaties leveren.

1.6 DOELEN VAN VRIS

De doelen van VRIS zijn:

- Het verhogen van de 'feitelijke' veiligheid; in concreto moet er bij leerlingen, personeel en in, aan en rond het schoolgebouw sprake zijn van een afname van het aantal en/of de ernst van incidenten. Dit moet terug te zien zijn in een daling van de materiële en immateriële schade.
- Het gevoel van veiligheid bij leerlingen en personeel verhogen rond en in school.

Uiteindelijk gaat het om het realiseren van een positief leer- en werkklimaat, waarin mensen zich vrij en veilig voelen en waarin onderling contact gericht is op constructieve samenwerking. Het schoolgebouw en de omgeving worden gebruikt voor onderwijs en ontwikkeling.

1.7 EISEN AAN DE SCHOLEN

De volgende primaire en aanvullende eisen zijn van belang.

- *Twee primaire eisen* zijn voor alle scholen gelijk: voldoen aan de wettelijke verplichtingen en het voeren van een cyclisch veiligheidsbeleid.
- De *aanvullende eisen* kunnen per school verschillen. Ze hangen af van de veiligheidsproblemen waar de school mee te maken heeft en van de doelstellingen die de school zich stelt.

Door dit onderscheid in primaire en aanvullende eisen kan de school stapsgewijs aan verbetering van de veiligheid werken, zonder dat alles in een keer goed moet zijn. De keuze voor de aanvullende eisen moet realistisch zijn, in relatie tot de geconstateerde veiligheidsproblemen.

Primaire eis: wettelijke verplichtingen

De school moet voldoen aan de wettelijke verplichtingen, zoals een schoolveiligheidsplan, een gebruiksvergunning, de wet op de arbeidsomstandigheden, het melden van seksueel misbruik en het bevorderen van actief burgerschap en sociale integratie.

De toetsing of aan deze wettelijke eisen wordt voldaan, ligt bij bevoegde instanties zoals de gemeente en bij onderwijs- en arbeidsinspectie.

Primaire eis: cyclisch veiligheidsbeleid

De kern van VRIS wordt gevormd door de stappen van het cyclische veiligheidsbeleid:

- met de partners nagaan wat er aan de hand is (veiligheidsonderzoek);
- afspreken wat daaraan gaat gebeuren (veiligheidsanalyse, doelen, plan);
- de afgesproken maatregelen uitvoeren (doen);
- nagaan of gedaan is wat werd afgesproken en nagaan hoe de situatie er nu uitziet (evaluatie).

Deze cyclus wordt steeds opnieuw doorlopen. Het is een positieve spiraal waarbij de school na iedere cyclus een stap verder is gekomen op de weg naar een veiliger school.

De visie op veiligheid van de school

De school zal in zijn visie en het schoolplan hoge prioriteit aan 'Veilig rond en in school' moeten geven. VRIS is daarbij een middel. Dat betekent dat de school bereid is zich te houden aan de prestatie-eisen genoemd in dit handboek en die de school zichzelf oplegt.

1.8 OPBOUW AANPAK VRIS: ACHT STAPPEN IN EEN (VASTE DRIEJAARLIJKSE) CYCLUS

De aanpak VRIS is opgebouwd uit acht stappen, dat hieronder schematisch is weergegeven.

In een intentieverklaring leggen de school en de partners hun commitment vast. Dit commitment is nodig om een veiligheidsanalyse uit te voeren. Op basis van de gegevens uit de veiligheidsanalyse stellen de partijen het plan van aanpak op. In dit plan worden de veiligheidsproblemen genoemd en wordt de samenwerkingsstructuur vastgelegd. Daarbij wordt aangegeven welke inzet van iedere partij wordt verwacht. Na afronding van het plan van aanpak kan de school starten met (een gefaseerde) uitvoering. Na verloop van tijd (zoals afgesproken in het plan van aanpak) evalueren de partijen de maatregelen en het samenwerkingsverband. De evaluatie van de maatregelen dient als input voor het herijken van de veiligheidsanalyse en het opstellen van een nieuw plan van aanpak.

Na afronding van de laatste stappen herhaalt het proces zich in een cyclus van maximaal drie jaar, waarbij doelen en maatregelen in de loop van de tijd kunnen veranderen.

Stappen	Toelichting
Stap 1 (Start): Samenwerking vormgeven	Met behulp van een intentieverklaring geven betrokken partijen aan met wie en op welke wijze ze samenwerken.
Stap 2: Veiligheidsanalyse	De analyse maakt de veiligheidsproblemen inzichtelijk. De school bespreekt deze met interne en externe betrokkenen en stelt vervolgens prioriteiten.
Stap 3: Plan van aanpak	In het plan van aanpak staan de doelstellingen, maatregelen en activiteiten gedefinieerd.
Stap 4: Accorderen plan van aanpak	Als de samenwerkende partijen de analyse, het plan van aanpak én de ambities hebben beschreven, kan na accordering begonnen worden met de uitvoering van het plan van aanpak.
Stap 5 (jaar 1 en 2): Uitvoering plan van aanpak	In de uitvoeringsfase voeren de partijen de gekozen maatregelen daadwerkelijk uit en evalueren deze jaarlijks.
Stap 6 (jaar 3): Evaluatie en nieuwe analyse	De VRIS-partners stellen vast wat er goed gaat en wat voor verbetering vatbaar is. Uitkomsten van de evaluatie vormen een actielijst met verbeterpunten ter uitvoering. Ook maken ze weer een nieuwe analyse, zoals vermeld bij stap 2.
Stap 7: Plan van aanpak vernieuwen	De evaluatie en nieuwe analyse geven inzicht in nieuwe activiteiten en vormen de basis voor een nieuw plan van aanpak.
Stap 8: Nieuwe cyclus	Stappen 2 t/m 7 worden weer doorlopen.

2. STAPPENPLAN VRIS

De aanpak VRIS is opgebouwd uit een cyclus van acht stappen. Om VRIS effectief te laten zijn moet de school deze cyclus continu doorlopen. Alleen zo kan de school er voor zorgen dat:

- de aanpak van onveiligheid op een kwalitatief hoog niveau blijft; en
- dat de school goed en tijdig inspeelt op algemene trends op het terrein van criminaliteit, onveiligheid en veiligheidsvraagstukken die specifiek zijn voor de betreffende school.

Daarbij kan honderd procent veiligheid overigens nooit gegarandeerd worden. Het gaat om het verminderen van het risico. Risico wordt hierbij omschreven als de kans dat een incident plaatsvindt x de gevolgen die dit incident heeft (materiële en immateriële kosten).

2.1 STAP 1: SAMENWERKING VORMGEVEN

Als partijen willen starten met een VRIS-traject is samenwerking vereist. Er dient een document aan deze samenwerking ten grondslag te liggen, bijvoorbeeld een intentieverklaring die door alle betrokken partijen wordt ondertekend.

Partijen spreken hun uitdrukkelijke voornemen uit om samenwerking aan te gaan. Hiermee leggen zij zichzelf en de andere samenwerkende partijen bepaalde verplichtingen op. Het is daarom goed om in deze opstartfase alle wensen en verwachtingen nadrukkelijk naar elkaar uit te spreken.

De school stelt de intentieverklaring op met als doel commitment op bestuurlijk niveau te bereiken bij de verschillende betrokken partijen. In de intentieverklaring leggen de deelnemende partijen vast:

- wat hun overwegingen zijn (zowel individueel als collectief) om samen te werken;
- dat zij gezamenlijk gaan werken aan het verbeteren van de veiligheid rond en in de school;
- dat zij hiervoor de benodigde tijd en middelen ter beschikking zullen stellen.

De intentieverklaring kan kort en bondig zijn. Er kan ook een convenant worden opgesteld. In het dossier 'Veilig Rond en In School' op www.hetccv.nl staat de leidraad "Convenant Schoolveiligheid" met voorbeelden.

Na de ondertekening van de intentieverklaring stellen de partijen een samenwerkingsstructuur vast. Hierin maken ze concrete afspraken over de wijze van samenwerken gedurende de looptijd van het traject. Ze zorgen voor een heldere en transparante definitie van de volgende aspecten in relatie tot de in het samenwerkingsverband genoemde doelstellingen:

- verantwoordelijkheden en bevoegdheden van de deelnemende partijen;
- financiële structuur en geldstromen binnen de samenwerking;
- wijze van besluitvorming;
- doorlooptijd van de samenwerking;
- evaluatie van de samenwerking;
- de communicatie binnen en buiten het samenwerkingsverband;
- wijze waarop met wijzigingen in de samenstelling van het samenwerkingsverband wordt omgegaan.

De veiligheidscoördinator

Als de school een veiligheidscoördinator² heeft, zal deze een belangrijke rol spelen. Hij kan bijvoorbeeld optreden als projectleider (zie ook § 2.3.2).

Wat is een veiligheidscoördinator?

Een veiligheidscoördinator is een door de werkgever aangewezen en gefaciliteerde medewerker, verantwoordelijk voor veiligheidszaken in de school op het terrein van (sociale) veiligheid. Een veiligheidscoördinator kan aan de onderstaande taken invulling geven:

- inspecties organiseren;
- ontruimingsplan opstellen en oefenen;
- een veiligheidsverslag opstellen;
- de veiligheidsbeleving binnen school inventariseren;
- een stappenplan naar (sociale) veiligheid maken;
- regels opstellen voor het sociale verkeer op school en de naleving ervan;
- agressie en wapengeweld op school terugdringen;
- veiligheidsconvenanten afsluiten;
- incidentenregistratie voeren.

Bron: www.schoolveiligheid.nl

2.2 STAP 2: VEILIGHEIDSANALYSE

Wat is er op veiligheidsterrein in en om school eigenlijk aan de hand? Om die vraag te kunnen beantwoorden, onderzoekt de school welke incidenten plaatsvinden en hoe de veiligheidsbeleving is. En ook moet er worden gekeken of er sprake is van specifieke veiligheidsproblemen per doelgroep.

Incidenten

De school onderzoekt de actuele veiligheidssituatie door gegevens te verzamelen over de aard en omvang van incidenten, overtredingen, misdrijven en onveiligheidsgevoelens in en rond school bij leerlingen en personeel en eventueel ook bij ouders en derden (omwonenden, winkeliers, bezoekers).³ Daarbij kunnen van elk van deze groepen zowel slachtoffers als daders deel uitmaken.

Bij het verzamelen van gegevens kan de veiligheidscoördinator de simpele 5 WH-vragen stellen (wie, wat, waarom, waar, wanneer en hoe). Verder betreft hij bij het onderzoek ook veiligheidsproblemen in de directe omgeving van de school en op de routes van huis naar school. Mogelijke politiegegevens kunnen hier ook een rol spelen.

Ook *brandveiligheid* maakt onderdeel uit van de analyse. Het is hierbij van belang om de volgende zaken na te gaan:⁴

- bereikbaarheid voor hulpdiensten;
- beschikbaarheid en bereikbaarheid van voorzieningen om branden te bestrijden;

---

² Sommige scholen hebben enkele veiligheidscoördinatoren, waar over 'coördinator' gesproken wordt, worden al deze functionarissen samen bedoeld.

³ Het onderscheiden van 'bezoekers' als aparte groep kan van belang zijn bij bijvoorbeeld een brede school, of een school die veel bezoekers over de vloer krijgt die niets met de school te maken hebben.

⁴ Zie ook het dossier 'Brandveiligheid in en rond scholen' op www.hetccv.nl/brandveiligescholen

- de betrokkenheid van de brandweer en de mate waarin de brandveiligheid binnen de school gerealiseerd is; en
- het onderhoud en beheer.

Doelgroepen

De school kan doelgroepen onderzoeken waarvan bijvoorbeeld bekend is dat zij een aanzienlijk deel van de incidenten voor hun rekening nemen. In dit onderzoek brengt de school bijvoorbeeld de grootte van de groep, de soort incidenten die zij plegen en de frequentie daarvan in kaart.

Tot slot kan de school zich afvragen waarom deze doelgroep zoveel incidenten pleegt en hoe de school deze groep wil aanpakken. Daarbij is de vraag relevant of de hulpverlening wel is toegesneden op de problematiek van de betreffende leerlingen. Er moet immers passende hulp zijn voor deze doelgroep. Op die manier kan het aantal incidenten worden gereduceerd.

Instrumenten

De school kan gebruik maken van verschillende instrumenten bij het onderzoeken van incidenten en doelgroepen⁵.

- instrument 1a: een incidentenregistratiesysteem;
- instrument 1b: algemeen registratiesysteem;
- instrument 2: een enquête/monitor;
- instrument 3: een schouw;
- instrument 4a: gesprekken over incidenten met personeel en leerlingen;
- instrument 4b: gesprekken over incidenten met betrokkenen.

Bij het maken van een veiligheidsanalyse wordt bij voorkeur gebruik gemaakt van minimaal drie instrumenten, namelijk een registratiesysteem, een enquête/monitor en een schouw. Zie ook bijlage 8 voor een overzicht van welke functionele eisen worden gesteld aan de genoemde instrumenten.

Instrument 1a: Incidentenregistratiesysteem

Een incidentenregistratiesysteem is een geautomatiseerd en web-based systeem waardoor benchmarking met andere scholen mogelijk is (een anonieme vergelijking). De school legt in het registratiesysteem systematisch alle incidenten en alle meldingen van onveiligheid vast. Het systeem heeft mogelijkheden tot registratie, archivering, analyse en (anonieme) vergelijking met andere scholen.

Instrument 1b: Algemeen registratiesysteem

Nader onderzoek kan zich ook richten op specifieke doelgroepen en wat geregistreerd staat over hun veiligheid, dader- of slachtofferschap, ordeverstoringen, spijbelgedrag en dergelijke. De bestaande administratiepakketten, waarin zaken zijn opgenomen zoals cijfers, leerlingvolgsystemen, verzuim, absentie, enzovoort, zijn hierbij te gebruiken. Ook bij doelgroepenonderzoek via registratiesystemen is het verstandig om antwoord te geven op de 5 WH-vragen (wie, wat, waarom, waar, wanneer en hoe).

Instrument 2: Enquête/monitor

Het gaat hier om een enquête onder leerlingen, onderwijzend en ondersteunend personeel en liefst ook onder ouders. Een dergelijke enquête wordt periodiek (minimaal

---

⁵ Idealiter vullen de gebruikte instrumenten elkaar aan en helpen zij om een compleet beeld te krijgen.

driejaarlijks) uitgevoerd en wordt daarom ook wel aangeduid als een *monitor*. De school kan een enquête zelf opzetten en uitvoeren of dit aan een erkende instelling uitbesteden. In de enquête staan in ieder geval vragen over slachtofferschap en daderschap. Eventueel kan de school ook nog vragen naar wat de geënquêteerde als getuige weet te melden.

Ondersteunend personeel en management krijgen extra vragen over criminaliteit waar vooral het gebouw en de inventaris de dupe van wordt (inbraak, brandstichting, vernieling, graffiti). Zij weten hier vaak veel meer van dan leerlingen en onderwijzend personeel. Ze hebben naast kennis over aard en omvang soms ook harde schadegegevens (verzekeringen, herstelbonnen). Voor deelpopulaties zijn aparte enquêtes mogelijk.

Een monitor kost over het algemeen meer tijd en geld dan de voorgaande instrumenten (al valt het bij de huidige web-based versies wel mee). Tegenover dit nadeel staat als voordeel dat de monitor het beste en over het algemeen meest betrouwbare instrument is. Het is het instrument waarmee een school het beste periodiek de effecten van het veiligheidsbeleid kan meten.

Instrument 3: Schouw

Met een schouw kan een school de risico's opsporen die verbonden zijn aan de vormgeving, de inrichting en het gebruik van de school. Tijdens een schouw krijgt de school ook inzicht in vandalisme, vervuiling, ongewenst gebruik van ruimtes, onveilige verkeerssituaties rond de school et cetera. Een schouw wordt uitgevoerd in alle ruimtes van het gebouw, direct rondom het gebouw en in het aangrenzende gebied van de buurt. Een school kan de schouw het beste houden met externen; vreemde ogen zien nu eenmaal vaak meer.

In bijlage 9 is een overzicht van eventueel te schouwen ruimtes/objecten opgenomen.

Instrument 4a en 4b: Gesprekken over incidenten

De gegevens uit registratie, enquête/monitor en schouw worden naast elkaar gelegd en voorgelegd aan de veiligheidscoördinator. Er is een goede probleemanalyse nodig om een plan van aanpak te kunnen maken en de juiste maatregelen te treffen. De mensen die de school het beste kennen en dader/slachtoffer zijn kunnen dat als geen ander: leerlingen en personeel (instrument 4a). Hieruit komt een beeld naar voren over de veiligheidsproblemen in en rond school. Dit beeld kan de school vervolgens voorleggen aan de overige betrokkenen (instrument 4b).

Gesprekken over incidenten met leerlingen en personeel (instrument 4a)

De veiligheidscoördinator spreekt met leerlingen en personeel (onderwijzend en ondersteunend personeel, directie en bestuur) over ervaringen, risico's en oplossingen. Voor het personeel kan dit in een reguliere werkvergadering, voor leerlingen bijvoorbeeld tijdens een klassenoverleg of mentoruur.

Gesprekken over incidenten met betrokkenen (instrument 4b)

Als er andere partijen meedoen, moeten zij ook in dit proces worden betrokken. Dat kan afzonderlijk en er zijn ook voorbeelden waarbij externe partijen (zoals politie of Bureau Jeugdzorg) bijvoorbeeld met directie of met leerlingen om de tafel gaan. Hoe een en ander vormgegeven wordt, is afhankelijk van het aantal externe betrokkenen, welke partijen dat zijn, wat agendatechnisch mogelijk is, et cetera.

De eis is wel dat als er externe partijen betrokken zijn, zij ook meedenken en meepraten over de onderzoeksuitkomsten, het ontstaan, de aanleiding en de oorzaken

van veiligheidsproblemen en de mogelijke oplossingen. Ook kunnen ze eigen ervaringen (en cijfers/gegevens) inbrengen.

Notulen

Er worden notulen of gespreksverslagen gemaakt van bijeenkomsten waarin betrokkenen de onderzoeksgegevens en uitkomsten met elkaar bespreken en waarbij ze hebben gesproken over de oorzaken, achtergronden en mogelijke oplossingen van de geconstateerde veiligheidsproblemen.

Prioriteren

In de analyse geven alle in- en externe betrokkenen ook een prioriteit aan. Dit is een voorlopige prioriteit per groep. Het in gezamenlijkheid bepalen van prioriteiten op het gebied van veiligheid is lastig, zo niet onmogelijk. Iedere deelnemer zal immers vanuit zijn eigen vak/perceptie prioriteit verlenen aan een bepaald veiligheidsprobleem. Het is de veiligheidscoördinator van de school die de uiteindelijke prioriteitenstelling doet. Hij maakt uiteindelijk een keuze waarbij hij zich baseert op al het beschikbare materiaal en de prioritering van de in- en externe betrokkenen.

In bijlage 10 is een format prioritering opgenomen.

2.3 STAP 3: PLAN VAN AANPAK

De uitkomst van de veiligheidsanalyse is bepalend voor het plan van aanpak. Op basis van deze informatie kan de school doelstellingen, maatregelen en activiteiten definiëren. Het SMART⁶ concretiseren van de doelen (en daarmee de maatregelen en activiteiten⁷) is noodzakelijk. Dit maakt de doelen meetbaar voor evaluatie.

2.3.1 DOELEN

De veiligheidsdoelen dienen realistisch en haalbaar te zijn. Dat betekent dat hierin randvoorwaarden zijn verwerkt. Denk daarbij aan beschikbare middelen als tijd en geld, en ook de betrokkenheid van bijvoorbeeld gemeente en externe partners zoals politie, openbaar vervoer en verzekeringsmaatschappijen. Het is onmogelijk om alles ineens te doen en het is dus zeker geen schande dat een school zich beperkt tot de eigen prioriteiten.

De veiligheidsdoelen zijn zodanig beschreven dat voor elk onderdeel duidelijk is:

- Wat precies met het doel bereikt moet worden (bijvoorbeeld verminderen van inbraak en fietsendiefstal, terugdringen pestgedrag en discriminatie, afname onveiligheidsgevoelens).
- Voor wie of wat het doel bereikt moet worden (voor leerlingen, leraren/personeel, gebouw/interieur, digitaal informatiesysteem, het openbaar vervoer, etc.).
- Waar, in welk gebied, of in welke ruimtes in of rond het schoolgebouw dat tot uiting moet komen.
- Wanneer het doel bereikt moet zijn.

Voorbeelden van doelen zijn:

- Het aantal personeelsleden en leerlingen dat zich vaak onveilig voelt in de school (ruimten x, y, z) is binnen twee jaar gehalveerd.
- Het aantal gevallen van fysiek geweld in de school en op het schoolterrein wordt in twee jaar met minimaal twintig procent teruggebracht.

⁶ SMART: Specifiek, Meetbaar, Acceptabel, Realistisch, Tijdgebonden

⁷ Men dient ook gemotiveerd aan te geven waarom de school bepaalde geprioriteerde problemen niet kan aanpakken en maatregelen/activiteiten niet nader worden uitgewerkt.

- Het aantal gevallen van diefstal van eigendommen van onderwijzend personeel moet zich tussen nu en volgend jaar tenminste stabiliseren.
- De schade door vernieling van schoolruiten moet binnen een jaar dalen met tien procent.
- Het aantal vandalismegevallen in de directe schoolomgeving wordt in periode (periode benoemen bijvoorbeeld als schooljaar of deel van het schooljaar) met vijftig procent verminderd.
- Het aantal gevallen van graffiti op het schoolterrein wordt in periode ... met vijfenzeventig procent verminderd.

Omdat er per doel gewerkt wordt met concrete maatregelen en prestatie-eisen vindt ook op die manier een concretisering plaats.

De doelen worden in ieder geval ter accordering aan de schoolleiding en het schoolbestuur voorgelegd. Dit kan op het moment dat de doelen zijn geformuleerd en later als bij de doelen de maatregelen en prestatie-eisen zijn gekozen (zie onder).

2.3.2 ELEMENTEN PLAN VAN AANPAK

Het plan van aanpak maakt ondermeer inzichtelijk op welke wijze de samenwerking is vormgegeven en geeft een overzicht van de geconcretiseerde doelen en bijbehorende maatregelen/prestatie-eisen. Het is aan te bevelen de maatregelen in een matrix te benoemen. Op deze manier is voor iedereen in één oogopslag helder hoe de maatregelen worden uitgevoerd.

Model maatregelmatrix:

Doel	Maatregel(en) om dit doel te bereiken ⁸	Maatregel gedelegeerd aan	Deadline	Investerings	Inzet van gemeente en/of extern betrokkenen
doelomschrijving 1	maatregel	naam	datum	€	Namen
(SMART-formuleren)	(Maatregelen verwoorden als prestatie-eisen)	(Per maatregel aangeven wie de kar trekt/ verantwoordelijk is voor de uitvoering)	(In- of uitvoeringsdatum aangeven)	(De investering per maatregel in tijd en geld, incl. eventuele externe financiering, zoals gemeentelijke subsidies, enz.)	

⁸ In bijlage 1 t/m 5 staan voorbeelden van prestatie-eisen om over te nemen of als methodiek om vergelijkbare prestatie-eisen te formuleren.

Naast de benoemde maatregelen (voor minimaal 3 jaar) bevat het plan van aanpak ten minste de volgende elementen:

- omschrijving van de visie op veiligheid⁹;
- samenvatting van de veiligheidsanalyse;
- de doelstellingen met per doel geformuleerd prestatie-eisen;
- vaststelling van evaluatiemomenten en -criteria;
- financiële paragraaf (personele kosten en overige middelen);
- procedure bij interne en externe geschillen;¹⁰
- de projectleiding.

In het plan van aanpak wordt vermeld wie projectleider is. Wanneer een eigen medewerker deze rol op zich neemt, is het voor te stellen dat de veiligheidscoördinator het project leidt (zie kader in paragraaf 2.1). Enkele taken van de leider van dit project zijn:

- leiding geven aan het project;
- zorgdragen voor de afstemming en bewaking van de uit te voeren activiteiten;
- rapporteren, overleggen en zorgdragen voor afstemming met alle betrokkenen;
- implementeren van het project;
- voorlichting;
- optreden als contactpersoon.

Een samenwerkingsverband in een VRIS-traject kan kiezen voor ondersteuning van een externe procesbegeleider. De projectgroep dient zich echter bewust te zijn van het feit dat de verantwoordelijkheid lokaal blijft belegd. Uiteindelijk moet het samenwerkingsverband zelfstandig gedragen worden door de lokale partijen.

Commitment

De school en alle betrokken partijen spreken naar eer en geweten af de gestelde doelen na te streven en taken uit te voeren zoals in het plan van aanpak zijn vastgelegd. Een en ander wordt vastgelegd bijvoorbeeld in een contract, een ondertekend plan van aanpak, een convenant. Dit document is openbaar en wordt door alle betrokken partijen breed verspreid naar officiële gremia, via een nieuwsbrief, de website et cetera.

De school kan met diverse veiligheidsthema's aan de slag gaan.

Voor elk type probleem bestaat een mogelijke aanpak. Aan de hand van de uitkomsten van de veiligheidsanalyse bepaalt de school samen met de andere betrokkenen uit het samenwerkingsverband welke problemen het meest urgent zijn en waar de aanpak zich

---

⁹ De school legt samenvattend in een document als visie vast dat veiligheid een belangrijk punt is waar men samen met anderen de komende jaren (minimaal 3 jaar) aandacht aan wil en zal besteden volgens de aanpak en procedures van VRIS. Daarbij wordt ook aangegeven:

- wie per niveau de verantwoordelijke veiligheidsfunctionarissen en hun plaatsvervangers zijn;
- wie de in- en extern betrokken partijen zijn;
- wat verstaan wordt onder 'de school', 'de buurt/wijk' en 'routes van/naar school';
- wat de school onder veiligheid verstaat (naar welke incidenten wordt gekeken);
- dat de school aan alle wettelijke veiligheidsverplichtingen voldoet.

¹⁰ Bijvoorbeeld: "Indien partijen de vastgelegde maatregelen niet of niet geheel (kunnen) uitvoeren wordt dit in onderling overleg besproken en wordt er een voor alle partijen acceptabele oplossing vastgesteld."

in de komende tijd op zal richten. In bijlage 1 t/m 5 worden diverse veiligheidsthema's en voorbeeldmaatregelen ter inspiratie weergegeven.

De vijf thema's die op hoofdlijnen worden uitgewerkt, zijn:

- Algemene veiligheid
- Incidenten tijdens schooltijd
- Incidenten voor en na schooltijd
- Incidenten in de (wijdere) omgeving van de school
- Verantwoordelijkheid en ontwikkeling

Per thema zijn voorbeelden van maatregelen/prestatie-eisen verwoord. Als betrokkenen op grond van het cyclische proces bepaalde problemen aankaarten, kan de school die genoemde prestatie-eisen overnemen.

Afspraak = afspraak

Heeft de school eenmaal gekozen voor een of meer clusters van maatregelen, dan is die keuze niet vrijblijvend: wie afspreekt specifieke maatregelen uit te voeren en prestaties te leveren, moet die afspraak ook nakomen.

2.4 STAP 4: ACCORDEREN PLAN VAN AANPAK

De projectleider legt het plan van aanpak via de directie ter accordering aan het schoolbestuur voor. Het is aan te bevelen om ook een akkoord te krijgen van de medezeggenschapsraad (MR). Dit bevordert het draagvlak. Alle in- en extern betrokkenen moeten uiteindelijk hun handtekening onder het plan zetten. De afspraken kunnen overigens ook worden vastgelegd in een convenant.

Een school en/of samenwerkingsverband is niet verplicht om alle mogelijke clusters van maatregelen in het plan van aanpak op te nemen. Echter, de onderwerpen die de school wél in het plan van aanpak opneemt, moeten worden uitgevoerd.

In principe kiest de school voor het uitvoeren van maatregelen voor de problemen die in het veiligheidsonderzoek naar voren kwamen. En er zijn ook redenen te bedenken waarom een school niet alles tegelijk aanpakt: gebrek aan geld en tijd zijn hiervan de meest voor de hand liggende voorbeelden. In de opzet van VRIS moet een motivatie worden gegeven voor het (nu) niet aanpakken van problemen, tenzij er overduidelijk en aantoonbaar sprake is van een situatie zonder veiligheidsproblemen.

2.5 STAP 5: UITVOERING PLAN VAN AANPAK

De school en betrokken partners voeren de maatregelen uit het plan van aanpak uit. In het plan staat ook hoeveel tijd en geld beschikbaar (moet) zijn en welke uitvoerders hiervoor moeten zijn vrijgesteld. Bij voorkeur sluit de school daarbij zoveel mogelijk aan bij gangbare processen en lopende zaken.

Jaarlijkse evaluatie en opvolgingsaudit

De veiligheidscoördinator kijkt samen met de andere betrokkenen in het samenwerkingsverband minimaal één keer per jaar of de voorgenomen maatregelen zijn uitgevoerd en of de gestelde doelen lijken te worden gehaald. Als dit niet het geval is, bekijken ze wat hiervan de oorzaak is en wanneer of hoe de school verwacht deze doelen wel te bereiken. Zij leggen dit schriftelijk vast. De meest eenvoudige procedure

is om het oorspronkelijke plan van aanpak langs te lopen en af te vinken wat er gedaan is.

Dit afvinken kan plaatsvinden in de vorm van een georganiseerd en te notuleren overleg met alle betrokkenen, in subgroepjes of bilateraal. Onderwerpen in dit geheel zijn:

- Hoe is de (interne en externe) samenwerking verlopen?
- Waar zijn successen en knelpunten opgetreden bij uitvoering van het plan van aanpak?
- Hoe kunnen de partijen deze knelpunten opheffen?
- Zijn de juiste (externe) actoren betrokken en hoe is de samenwerking verlopen?
- Welke bijstellingen in het proces zijn wenselijk of nodig?
- Zijn er in het algemene schoolbeleid of onderwijsbeleid veranderingen opgetreden die invloed uitoefenen op de veiligheidssituatie op school?
- Zijn er externe veranderingen die invloed uitoefenen op de veiligheidssituatie?
- Zijn er aanleidingen om de visie op veiligheid van de school aan te passen?

VRIS als dynamisch proces

Als tijdens de uitvoeringsfase blijkt dat er nieuwe knelpunten zijn op het gebied van veiligheid, kan de school daarvoor nieuwe maatregelen benoemen. VRIS is dus een dynamisch proces.

2.6 STAP 6: EVALUATIE EN NIEUWE ANALYSE

In de evaluatiefase zijn twee vormen van evaluatie te onderscheiden:

- procesevaluatie; en
- effectevaluatie.

Samen geven deze vormen antwoord op de vraag hoe succesvol het VRIS-traject is.

Evaluatie van de samenwerking is een *procesevaluatie*. Centraal staat de kwaliteit van de samenwerking. De output van de samenwerking is in het cyclische karakter van VRIS van vitaal belang. De evaluatie kan uitspraken doen over het verloop, de medewerking van betrokken partijen, knelpunten, succesfactoren, kosten, et cetera.

Resultaten komen aan het licht als na een bepaalde periode dezelfde gegevens worden geanalyseerd via een *effectevaluatie*. Door periodiek de veiligheid opnieuw te analyseren, gaat de school na of er daadwerkelijk sprake is van verbetering van de veiligheid. Het is hier van belang dat scholen volgens de methode in stap 2 werken om de uitkomsten met elkaar te kunnen vergelijken. Daarnaast onderzoekt de school ook of zich nieuwe veiligheidsproblemen voordoen.

2.7 STAP 7: PLAN VAN AANPAK VERNIEUWEN

Nadat de school de evaluatie heeft uitgevoerd en de veiligheidssituatie opnieuw in kaart is gebracht, worden nieuwe/aangepaste doelstellingen geformuleerd. Op grond hiervan stelt de school het plan van aanpak bij en worden nieuwe maatregelen uitgevoerd.

2.8 STAP 8: NIEUWE CYCLUS

Na verloop van tijd evalueert de school de nieuwe maatregelen, et cetera. Dit proces herhaalt zich door de jaren heen.

BIJLAGEN

BIJLAGE 1

ALGEMENE VEILIGHEID

VOORBEELDEN VAN ALGEMENE PRESTATIE-EISEN

De school beschikt over een schriftelijk openbaar document waarin de aanpak van 'rust, orde, schoon, veilig en heel' is vastgelegd. Daarbij kunnen de volgende prestatie-eisen gelden:

- *Op tijd*
Personeel en leerlingen zijn op tijd op school en in hun lessen. Personeel en leerlingen vertrekken op tijd uit de lessen en van school.
- *Lesuitval*
De school zorgt voor een continue rooster van bijvoorbeeld 8.30 - 16.00 uur. Lessen vallen niet uit. Mochten lessen door ziekte toch uitvallen dan gaan de leerlingen naar opvanglokalen. In de opvanglokalen wordt les gegeven of huiswerk gemaakt. In de opvanglokalen is bevoegd personeel aanwezig.
- *Pasjes*
Leerlingen en personeel hebben ter identificatie een schoolpas bij zich. Zonder pas komen ze niet binnen. De paslezer op school kan worden uitgelezen. Dat betekent dat elk moment van de dag bekend is wie er is en wie niet. Voor iemand zonder pas zijn er drie oplossingen:
  - naar huis om de pas op te halen;
  - een nieuwe pas kopen;
  - om een dagpas vragen (tegen betaling).
- *Beveiliging*
De beveiliging is op sterkte. Dat wil zeggen, dat elke dag ochtend en avond rondes worden gelopen. Dat elke dag pasjes worden gecontroleerd. Dat aangewezen medewerkers elke dag veiligheidsrondes door de gehele school lopen.
- *Orde*
De school zorgt ervoor dat in klassen, gangen enz. orde is. De school definieert zelf wat orde is. Personeel en leerlingen spreken elkaar aan op de gewenste orde.
- *Schoon*
De school zorgt ervoor dat leerlingen en medewerkers papier, blikjes, etensresten en dergelijke niet op de grond gooien of achterlaten et cetera. Er zijn voldoende afvalpunten.
- *Heel*
De school repareert beschadigingen aan het eigen interieur en meubilair binnen 24 uur. De school zorgt ervoor dat graffiti binnen 24 uur is verwijderd.

- *Surveilleren*
De school zorgt ervoor dat personeel en leerlingen via een van te voren bekend rooster surveilleren, waarbij personeel en leerlingen worden verzocht om ongewenst gedrag om te zetten in gewenst gedrag.

VOORBEELDEN VAN ALGEMENE MAATREGELEN

Gedragsregels

- De school beschikt over een beperkt aantal (maximaal twintig) liefst positief geformuleerde gedragsregels die voor bestuur, leerlingen, personeel en ouders gelden.¹¹
- De school heeft voor het handhaven van de gedragsregels een draaiboek. Hierin staan:
  - afspraken over welke gedragsregels wanneer worden gehandhaafd;
  - afspraken over hoe de gedragsregels in praktijk worden gebracht; (waaronder toekenning van beloning en sanctie);
  - afspraken over verantwoordelijkheid van leerlingen voor het toepassen van deze gedragsregels;
  - evaluatie van het functioneren en handhaven van gedragsregels.
- De gedragsregels worden via verschillende media onder de aandacht gebracht van leerlingen, personeel, bestuur en ouders (schoolkrant, website, schoolgids, affiche, brief, mail, sms).
- Na verloop van tijd herziet het schoolmanagement na overleg met leerlingen, personeel en ouders de regels met de bijbehorende sancties.

Overtreden (gedrags)regels

- De school hanteert vaste definities van incidenten, overtredingen en misdrijven. Daarbij maakt de school gebruik van de volgende bronnen:
  - definities van overtredingen en misdrijven die in het Wetboek van Strafrecht staan;
  - definities die zijn vastgelegd in onderwijs-cao's;
  - definities die het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid hanteert waarbij het gaat om ongewenste omgangsvormen.
- De school heeft een draaiboek voor de aanpak van incidenten, overtredingen en misdrijven door leerlingen, personeel, ouders en bezoekers. In dit draaiboek zijn de volgende stappen concreet uitgewerkt:
  - herstel van rust en orde na een incident (waaronder het invoeren van hulp van derden, indien relevant);
  - toepassen van hoor en wederhoor bij alle partijen;
  - belangenbehartiging van alle partijen;
  - sanctioneren en belonen;
  - conflictbemiddeling;
  - 'vrede sluiten'.
- De school past het draaiboek toe bij alle incidenten die personeel en leerlingen melden.
- Er is een afspraak in welke gevallen de school aangifte doet bij de politie (Wetboek van Strafrecht).
- Er is een convenant met de politie (optioneel).

---

¹¹ Zie ook het instrument gedragscodes op www.hetccv.nl/gedragscodes

Incidentenprotocol¹²

- Leerlingen, personeel en ouders ontvangen steun na een ernstig incident, misdrijf of calamiteit zoals een ongeval, aanslag, geweld, brand, overlijden of zelfdoding.
- Vooraf heeft de school in een schriftelijk protocol geregeld wie steun verleent, wat de steun behelst en aan welke professionele criteria wordt voldaan.
- De school stimuleert het leren uit incidenten door na afloop het proces te evalueren met leerlingen, personeel en ouders. De leerervaringen worden verwerkt in het protocol.

Management en coördinatie

- Veiligheid is als onderwerp belegd bij ten minste een bestuurslid en bij een directielid. Deze functionarissen zijn verantwoordelijk voor het goede verloop van het cyclische veiligheidsproces zoals dat in dit handboek beschreven is. Desgewenst benoemt de directie een uitvoerend veiligheidscoördinator.

---

¹² Een incidentenprotocol is een wettelijke verplichting.

BIJLAGE 2

INCIDENTEN TIJDENS SCHOOLTIJD

VOORBEELDEN VAN PRESTATIE-EISEN

- Diefstal
  - fietsen
  - goederen
  - geld
- Heling
- Insluiping
- Vandalisme (vernieling)
  - schoolgebouw
  - schoolinventaris
  - bezittingen van leerlingen en personeel
- Pesten
  - verbaal
  - fysiek
  - digitaal ('cyberpesten')
- Agressie, geweld en discriminatie (fysiek en verbaal)
  - agressieve ouders
  - agressieve 'vrienden'
  - etc.
- Seksueel geweld (intimidatie, geweld en misbruik: fysiek en verbaal)
- Ordeverstoring en roddelen
- Gebruik van en handel in drugs- en drank
- Wapenbezit

Voorbeeld van een geconcretiseerde doelstelling

Het aantal gevallen van diefstal in de klaslokalen vermindert in de periode (schooljaar) met vijftig procent.

VOORBEELDEN VAN MAATREGELEN

Geweld (fysiek en verbaal)¹³

- De school registreert fysiek en verbaal geweld. Daarbij maakt de school een onderscheid tussen onderling geweld (leerlingen versus leerlingen, personeel versus personeel) en geweld tussen leerlingen en/of personeel en/of ouders en geweld door en met al dan niet gewenste bezoekers.

---

¹³ Waar fysiek en verbaal geweld staat kan ook psychologisch geweld, seksuele intimidatie en geweld en diefstal gelezen worden. Specifieke en aanvullende voorbeelden van deze categorieën staan apart vermeld onder deze kopjes.

- De school heeft een vastgelegde procedure om met leerlingen en personeel te definiëren wat precies verbaal en fysiek geweld is, vanaf welke 'zwaarte' er altijd wordt ingegrepen en vanaf welke 'zwaarte' ingrijpen een optie is.
- De school heeft een pestprotocol vastgesteld. Dit protocol staat ook in de schoolgids of op de website.
- De procedures en protocollen die bij de aanpak van geweld horen, staan in de schoolgids of op de website.
- De school zorgt ervoor dat medewerkers - indien gewenst - kunnen controleren op wapenbezit¹⁴. Controles staan bijvoorbeeld vermeld in de schoolgids of in de huurovereenkomst van kluisjes.
- De school maakt afspraken met de politie over controles op wapenbezit en andere ongeoorloofde zaken.
- De school geeft aan leerlingen, personeel en ouders voorlichting over de aanpak om risico's bij geweld te verminderen.
- Leerlingen en personeel krijgen van de school voorlichting over de aanpak van geweld.
- De school evalueert (twee)jaarlijks de aanpak van geweld, gebruik makend van de in hoofdstuk 2 genoemde instrumenten registratie, enquête en gesprekken.

*Psychologisch geweld (waaronder hufterigheid en pesten)*¹⁵

- De school geeft leerlingen, personeel en ouders voorlichting over de aanpak van psychologisch geweld en voorlichting over de risico's ervan.

Seksuele intimidatie en geweld (fysiek, verbaal en non-verbaal)

- Personeel en leerlingen worden een maal per jaar geïnformeerd over:
  - hoe contact wordt opgenomen met de door de school aangewezen aandachtfunctionaris of vertrouwenspersonen;
  - de klachtenprocedure en de wettelijke afspraken.
- De school heeft een protocol waarin staat hoe de school wil dat er wordt omgegaan met (het vermoeden van) seksueel geweld. In dit protocol worden de wettelijke eisen opgenomen (waaronder melding van het vermoeden door het schoolbestuur aan de Inspectie van het Onderwijs).
- Routes over het schoolterrein die leerlingen en personeel in het donker gebruiken, zijn verlicht en liggen in het zicht van de school en/of de openbare ruimte.

Diefstal

- De fietsenstallingen van personeel en leerlingen zijn afsluitbaar en liggen in het zicht van de school.
- Leerlingen en personeel kunnen eigendommen opbergen in kluisjes.
- Leerlingen en personeel kunnen in werkruimtes hun jas/tas eenvoudig en in het zicht ophangen.
- De school vergoedt de schade die uit diefstal voortkomt niet, tenzij spullen worden gestolen uit beveiligde ruimtes of kasten of uit de kluisjes.
- Er is vastgelegd wanneer, door wie en hoe de school bij de politie aangifte doet van diefstal.
- De school evalueert jaarlijks de aanpak van diefstal. Daarbij wordt gebruik gemaakt van de in hoofdstuk 2 genoemde instrumenten registratie, enquête en gesprekken.

---

¹⁴ Hulpmiddel is de Checklist invoering controle op wapenbezit scholen, opgesteld in opdracht van Ministerie van Justitie, 2007. Deze checklist is te downloaden via www.hetccv.nl. De checklist biedt een handreiking voor de invoering van controles op wapenbezit op scholen. De checklist is bedoeld voor scholen, politie en gemeenten.

¹⁵ Bron: Workplace Violence: Issues, trends, strategies, Bowie et. al, 2005.

Insluiping

- Leerlingen en personeelsleden identificeren zich bij binnenkomst van het schoolgebouw altijd met een schoolpasje.
- Leerlingen en personeel die hun pasje zijn vergeten, kunnen tegen een 'kleine' vergoeding van school een dagpasje krijgen.
- Van bezoekers, verzorgers en ouders worden de NAW-gegevens (naam, adres en woonplaats) vastgelegd. Verder wordt vastgelegd wie er bezocht wordt en wat de tijd van aankomst en vertrek is.
- Elke bezoeker, verzorger en ouder krijgt bij binnenkomst een bezoekerspas die hij vertrek weer moet inleveren.
- Bij de ingang(en) is altijd een personeelslid aanwezig om toezicht te houden op in- en uitgaande personen.
- Eventuele andere uitgangen, zoals een nooduitgang, zijn van buitenaf niet te openen. Van binnenuit is deze zeer eenvoudig te openen, waarbij een dergelijke opening gesignaleerd wordt.
- Er is vastgelegd of en wanneer, door wie en hoe de school bij de politie aangifte doet van insluiping.

Ordeverstoringen

- De school registreert maandelijks per docent of per klas het aantal ordeverstoringen.
- De school legt met personeel en leerlingen vast wat ordeverstoringen zijn, bij welke 'zwaarte' - inclusief de opstapeling van kleine ordeverstoringen - altijd wordt ingegrepen en bij welke 'zwaarte' ingrijpen een optie is.
- De school voorkomt ordeverstoringen via een preventieve aanpak. De preventie richt zich op de volgende partijen:
  - de docent tijdens de les (klassenmanagement);
  - de klas met leerlingen (respectbrigade en klassenmanagement van, door en voor leerlingen).
- De school spreekt af hoe er gehandeld wordt bij ordeverstoringen door personeel en leerlingen.
- De school maakt afspraken over sancties bij ordeverstoring en over beloningen bij een rustig leerklimaat.
- Deze afspraken zijn er voor leerlingen en personeelsleden, waarbij er een grote nadruk ligt op de eigen verantwoordelijkheid.
- Er is vastgelegd of en wanneer, door wie en hoe de school, bij de politie aangifte doet van ordeverstoringen.
- De aanpak van het verstoren van de orde is vastgelegd in de schoolgids of op de website.
- Personeel en leerlingen kennen de afspraken over ordeverstoringen.
- De school evalueert jaarlijks de aanpak van ordeverstoringen. Daarbij wordt er gebruik gemaakt van de in hoofdstuk 2 genoemde instrumenten registratie, enquête en gesprekken.

Roddelen

- De school registreert per docent en per klas het roddelen.
- De school stelt met leerlingen en personeel vast:
  - wat roddelen is;
  - wat de sancties zijn op roddelen;
  - wat de alternatieven zijn voor roddelen;
  - hoe roddelen kan worden voorkomen.

- Docenten en leerlingen zijn op de hoogte van de afspraken over roddelen.
- De school evalueert jaarlijks de aanpak van roddelen. Daarbij wordt er gebruik gemaakt van de in hoofdstuk 2 genoemde instrumenten registratie, enquête en gesprekken.

Overlast

- De school onderhoudt structureel contact met omwonenden, wijkagent, wijkcoördinator en andere scholen in de buurt. Doel van dit contact is dat alle partijen overlast in de omgeving van de school laagdrempelig bij elkaar kunnen aankaarten.
- De school registreert eventuele klachten van omwonenden over overlast van scholieren in de directe schoolomgeving.
- School en politie bespreken overlast van scholieren in de buurt van school met leerlingen. De school stimuleert leerlingen verantwoordelijkheid te nemen voor positieve contacten met buurtbewoners.
- De school evalueert jaarlijks de overlast van de school in de buurt.

BIJLAGE 3

INCIDENTEN VOOR EN NA SCHOOLTIJD

VOORBEELDEN VAN PRESTATIE-EISEN

- Inbraak
  - in schoolgebouw
  - cybercrime/computerinbraak
- Vandalisme (vernieling)
  - in/aan schoolgebouw
- Graffiti
- Brandstichting
- Loverboys

Voorbeeld van een geconcretiseerde doelstelling

Het aantal gevallen van graffiti op het schoolterrein wordt in de periode (periode benoemen bijvoorbeeld als schooljaar of deel van het schooljaar) met vijftien procent verminderd.

VOORBEELDEN VAN MAATREGELEN

Inbraak

- In een registratiesysteem is vastgelegd wie welke sleutels heeft en wie over welke toegangscode beschikt en om welke toegangscode het precies gaat (sleutelbeheer).
- Er is vastgelegd wie wanneer verantwoordelijk is voor het afsluiten van welke ruimtes.
- Kostbare apparatuur zoals computers, audiovisuele middelen worden geregistreerd.
- Deze kostbaarheden staan niet in het zicht van onbevoegden en personen die naar binnen kunnen kijken. De apparatuur wordt buiten schooltijden opgeborgen in een inbraakwerend compartiment.
- De kostbare apparatuur die buiten schooltijden niet worden opgeborgen in een inbraakwerend compartiment, worden verankerd en duidelijk zichtbaar en onuitwisbaar gemerkt met bijvoorbeeld de naam van de school.
- De school legt afspraken vast wie welke apparatuur opbergt en wie controleert of dat ook is gedaan, bijvoorbeeld de avondconciërges.
- De school evalueert jaarlijks het sleutelbeheer en het opbergen van kostbaarheden.
- De school laat een deskundige (bij voorkeur een BORG beveiligingsbedrijf) de inbraakwerendheid van het gebouw controleren volgens de Richtlijn inbraakbeveiliging onderwijsinstellingen. De school legt schriftelijk vast welke adviezen wel, niet of op termijn worden opgevolgd.
- In school is een inbraakalarm, dat is aangesloten op een particuliere alarmcentrale.
- De school spreekt af wie aan het eind van de dag een sluitronde maakt, waarin wordt gecontroleerd op inbraakpreventie.

- Als anderen het schoolgebouw buiten schooltijd gebruiken, worden de ongebruikte ruimten afgesloten. De school spreekt met de huurder af in welke ruimten hij mag komen en hoe hij na afloop afsluit.
- Delen van het schoolterrein die in het zicht liggen van de omgeving zijn verlicht. Dat zicht wordt niet belemmerd door beplanting en dergelijke. Delen van het schoolterrein die in het zicht liggen van de omgeving zijn buiten schooltijd afgesloten met een hek of een andere afscheiding en daardoor niet bereikbaar.

Brand(stichting)

- Minimaal éénmaal per jaar organiseert de school een ontruimingsoefening met leerlingen en personeel.
- Brand- en ontruimingsinstructies hangen op goed zichtbare plaatsen en minimaal in iedere ruimte/lokaal, in de personeelskamer en in de pauzeruimte(n).
- Loopinstructies bij ontruimen zijn met lichtgevende verf op de vloer aangebracht.
- De school spreekt af wie aan het eind van de dag een sluitronde maakt, waarin wordt gecontroleerd op brandpreventie.
- Afvalcontainers op het schoolterrein zijn van metaal en gaan op slot.
- Binnen een strook van tien meter vanaf de gevel staan geen spullen die in brand gestoken kunnen worden.
- Delen van het schoolterrein die in het zicht liggen van de omgeving zijn verlicht. Dat zicht wordt niet belemmerd door beplanting en dergelijke. Delen van het schoolterrein die in het zicht liggen vanuit de omgeving zijn buiten schooltijd niet bereikbaar door een hek of een andere afscheiding.
- Het schoolgebouw heeft een brandmeldinstallatie, bij voorkeur aangelegd door een bedrijf dat is erkend op grond van de CCV-Regeling Brandmeldinstallaties.
- Deuren die als scheiding dienen tussen brand- en rookcompartimenten zijn voorzien van een dranger. Deze deuren worden opgezet met magneten die zijn aangesloten op brandmelders.

Vernieling en graffiti

- De school registreert vernieling en graffiti.
- Het schoolterrein is buiten schooltijd niet toegankelijk voor fietsen, bromfietsen en auto's.
- Minimaal een maal per twee weken worden het hele schoolgebouw en terrein gecontroleerd op sporen van vernieling en graffiti. Geconstateerde gebreken worden ingevoerd in het registratiesysteem en binnen minimaal (het door de school vastgestelde aantal) dagen hersteld.
- De school reageert zowel repressief op graffiti door leerlingen (leerlingen maken schoon) als pedagogisch, bijvoorbeeld in een project waarin leerlingen onder begeleiding een muur beschilderen.
- De school evalueert jaarlijks de aanpak van vernieling en graffiti. Daarbij wordt gebruik gemaakt van de in hoofdstuk 2 genoemde instrumenten registratie, schouw, enquête en gesprekken.

BIJLAGE 4

INCIDENTEN IN DE (WIJDERE) OMGEVING VAN DE SCHOOL

VOORBEELDEN VAN PRESTATIE-EISEN

- Overlast in de buurt
  - vandalisme
  - winkeldiefstal
  - lawaai
- Overlast in openbaar vervoer
  - vandalisme
  - lawaai
  - zwartrijden

Voorbeeld van een geconcretiseerde doelstelling

Het aantal gevallen van vandalisme in de directe omgeving van het schoolgebouw wordt in de periode (periode benoemen bijvoorbeeld als schooljaar of deel van het schooljaar) met vijftig procent verminderd.

VOORBEELDEN VAN MAATREGELEN

Omgeving van de school/locatie

- De school overlegt periodiek met andere partijen zoals andere scholen in de buurt, gemeente, politie en winkeliers over veiligheidsproblemen in de omgeving van school en op de routes van en naar school.
- Een delegatie van de school (leerlingen, personeel) schouwt periodiek de omgeving van de school en de routes van en naar school en doet schriftelijk verslag van de bevindingen aan het schoolmanagement en de gemeente (hoofd openbare orde en veiligheid, de burgemeester).
- Op basis van dit onderzoek en eventueel andere gegevens zoals registratie en enquête wordt de VRIS-cyclus 'onderzoek - analyse/doelen/plan - uitvoering - evaluatie' toegepast.

BIJLAGE 5

VERANTWOORDELIJKHEID EN ONTWIKKELING

VOORBEELDEN VAN PRESTATIE-EISEN

- Zorg en begeleiding
- Sociale cohesie en burgerschap
- Vroegtijdig schoolverlaten
- Spijbelen en schoolverzuim
- Radicalisering en terrorisme
- ICT en communicatie
- Jongerenemancipatie

Voorbeeld van een geconcretiseerde doelstelling

Het aantal gevallen van schoolverzuim wordt in de periode (periode benoemen bijvoorbeeld als schooljaar of deel van het schooljaar) met twintig procent verminderd.

VOORBEELDEN VAN MAATREGELEN

Zorg en begeleiding

- De school zorgt voor een goed werkend Zorg-en adviesteam (ZAT) en maakt met de deelnemende instellingen (zoals Bureau Jeugdzorg) afspraken over hun inzet in het ZAT¹⁶.
- De school werkt met een leerlingvolgsysteem.
- De school analyseert de problematiek van de zorgleerling.
- De school stelt in het leerlingvolgsysteem vast wie de zorgleerlingen zijn en met welke problemen deze leerlingen kampen.
- De school legt vast welke zorgleerlingen het volgende gedrag vertonen:
  - overtredingen en misdrijven plegen
  - psychologisch geweld plegen, zoals pesten, hufferigheid
  - orde verstoren
  - roddelen
- De school legt per zorgleerling in een behandelplan vast hoe medewerkers grenzen stellen aan het bovengenoemde gedrag.
- De school zet een preventief programma op voor zorgleerlingen, met als doel (opstapeling van) incidenten, overtredingen en misdrijven te voorkomen. De school zet dit programma op voor kleine groepjes zorgleerlingen, samen met externe instanties zoals het Bureau Jeugdzorg en het Bureau Halt.

---

¹⁶ Meer informatie op www.zat.nl

*Sociale cohesie & Burgerschap*¹⁷

- De school ontwikkelt met leerlingen en personeel een visie op actief burgerschap en sociale integratie conform artikel 17 Wet op het Voortgezet Onderwijs (WVO).
- De school legt deze visie vast in de schoolgids en het schoolplan.
- De school definieert samen met leerlingen en personeel wat actief burgerschap en sociale integratie in de praktijk inhoudt.
- De school ontwikkelt samen met andere partijen zoals FORUM, politieke partijen, religieuze instellingen een programma gericht op actief burgerschap en sociale integratie en voert dit in. Doelen van dit programma worden SMART geformuleerd. Dit programma dient te worden geïntegreerd in andere vakken en activiteiten.
- Dit programma wordt structureel geëvalueerd aan de hand van de SMART geformuleerde doelen.

*Voortijdig schoolverlaten, spijbelen en schoolverzuim*¹⁸

- De school registreert voortijdig schoolverlaten, spijbelen en schoolverzuim met redenen omkleed.
- De school ontwikkelt met leerlingen en personeel een visie op voortijdig schoolverlaten spijbelen en schoolverzuim.
- De school legt deze visie vast in de schoolgids en op de website.
- De school werkt met een procedure om met leerlingen, personeel en deskundigen vast te stellen wat precies voortijdig schoolverlaten, spijbelen en schoolverzuim is, vanaf welke 'zwaarte' er altijd wordt ingegrepen en vanaf welke 'zwaarte' ingrijpen een optie is.
- De school voert samen met leerlingen en personeel een preventief programma in voor de aanpak van voortijdig schoolverlaten, spijbelen en schoolverzuim. In dit programma wordt aandacht besteed aan (zie Inspectie van het Onderwijs):
  - het versterken van de band tussen leerling en school;
  - aantrekkelijker maken van het onderwijs;
  - verbeteren van de begeleiding gericht op problemen en vervolgoopleidingen en dergelijke;
  - belonen van gewenst gedrag, eventueel door financiële prikkels.
- De school voert samen met leerlingen, personeel en externe partijen, waaronder de leerplichtambtenaar en de politie, een repressieve aanpak uit. Daarbij is de aanpak voor schoolverzuim en spijbelen de volgende:
  - per lesuur vaststellen wie aanwezig en afwezig is;
  - de ouders van de afwezigen een SMS alert sturen;
  - bij meerdere malen afwezigheid direct de leerplichtambtenaar inschakelen.
- Een maal per kwartaal evalueert de school de aanpakken van voortijdig schoolverlaten, spijbelen en schoolverzuim. Daarbij wordt gebruik gemaakt van de geregistreerde gegevens.

*Radicalisering en terrorisme*¹⁹

- Met leerlingen en personeel ontwikkelt de school een visie op radicaliseren en terrorisme.
- De school voert een programma gericht op het voorkomen van radicalisme en terrorisme. Het programma richt zich op:

---

¹⁷ Bron: De staat van het onderwijs, onderwijsverslag 2004-2005, Inspectie van het Onderwijs, hoofdstuk 6.

¹⁸ Bron: De staat van het onderwijs, onderwijsverslag 2004-2005, Inspectie van het Onderwijs, hoofdstuk 5.

¹⁹ Bron: A development Co-operation Lens on Terrorism Prevention, Key entry points for action, A DAC Reference Document, OECD 2003, ISBN 92-64-01908-1 (www.oecd.org). NRC Handelsblad, Wetenschap en Onderwijs, 26-27 augustus 2006, Pijnlijke gevoelens, Ellen de Bruin: w.o. uitsluiting en terreur.

- Voorkomen van haat veroorzaakt door uitsluiting, onwetendheid en vooroordelen, vernedering, 'eerverlies', onrechtvaardigheid en vervreemding en gevoelens van hulpeloosheid en wanhoop.
- Ontmoediging van radicaliseren door samen te werken aan normen en waarden, menselijke rechten te beschermen, belangenbehartiging te bevorderen, te communiceren en het dialoog te bevorderen.
- Voorlichting en informatie geven met respect voor verschillen en overeenkomsten tussen (jonge) mensen.
- Geloofwaardig leiderschap en het geven van het goede voorbeeld.
- Leerlingen, personeel en ouders die concreet kennis met elkaar maken om meer zicht te krijgen op overeenkomsten en verschillen tussen mensen op school, thuis en in de vrije tijd en zo verschillen overbruggen.
- Het bevorderen van stageplaatsen en werkplekken.
- De school werkt met een procedure om met leerlingen en personeel vast te stellen wat precies radicaliseren en terrorisme is en, vanaf welke 'zwaarte' bij terrorisme en radicaliseren er altijd wordt ingegrepen en vanaf welke 'zwaarte' ingrijpen een optie is.
- De school legt deze visie vast in de schoolgids en het schoolplan.
- Een maal per kwartaal evalueert de school de aanpak van radicalisering en terrorisme. Daarbij wordt gebruik gemaakt van de geregistreerde gegevens.

ICT & Communicatie

- De school registreert internetmisbruik. Gedacht kan worden aan:
  - porno en sekssites, seksdaten;
  - (opzetten van) criminele netwerken en handel zoals aan- en verkoop van gestolen goederen via virtuele markten;
  - illegaal downloaden van muziek en filmmateriaal;
  - cyberpesten;
  - uitlokken van geweld;
  - discriminatie naar geslacht, huidskleur, afkomst, religie, kennis en kunde;
  - spamming.
- De school maakt met leerlingen en personeel een visie op ICT-gebruik en communicatie daarover. In de visie ligt de nadruk op de verworvenheden van het internet zoals de voordelen van de digitale snelweg.
- De school voert met leerlingen en personeel een programma Veilig Internetten door. Dit programma richt zich op:
  - een internet protocol voor nieuwsgroepen, bulletins, forums, weblogs et cetera;
  - internetgebruik en communicatieregels;
  - illegaal downloaden;
  - illegale mutaties van informatie van bijvoorbeeld foto, film, tekst;
  - voorzichtig omgaan met persoonlijke informatie;
  - afspraken maken via het internet;
  - melden, bespreekbaar maken van ongewenste internet toepassingen zoals pesten, bloot, seks, porno, geweld, grof taalgebruik, discriminatie en infiltratie;
  - scholing.
- De communicatie richt zich op leerlingen, personeel, ouders en anderen die bij de school betrokken zijn.
- De school werkt met een procedure om met leerlingen en personeel vast te stellen wat precies onveilig internetten is en, vanaf welke 'zwaarte' bij onveilig internetten er altijd wordt ingegrepen en vanaf welke 'zwaarte' ingrijpen een optie is.
- De school legt deze visie vast in de schoolgids en het schoolplan.

- Een maal per kwartaal evalueert de school de aanpak van Veilig Internetten. Daarbij wordt gebruik gemaakt van de geregistreerde gegevens.

*Jongerenemancipatie*²⁰

- De school maakt met leerlingen en personeel een visie op jongerenemancipatie in en rond school.
- De school voert met leerlingen en personeel een programma in dat zich richt op het participeren en emanciperen van leerlingen. In dit programma wordt aandacht besteed aan:
  - burger leren worden in een democratische samenleving;
  - zelfsturing en verantwoordelijkheid nemen voor het eigen handelen, individueel en groepsgedrag en wel binnen een participatiemaatschappij ('civil society');
  - het maken van een kader waarbinnen leerlingen samen met docenten verantwoordelijk zijn voor inhoud en organisatie van het onderwijs en de bijbehorende werkwijze;
  - het ontwikkelen van de eigen talenten en het vergroten van het empathisch vermogen gericht op inleven in en begrip tonen voor diversiteit, vergroten van sociale verbondenheid;
  - bevorderen van leerlingenparticipatie en -emancipatie;
  - gedragsverandering naar meer belonen en minder straf geven.
- De school werkt met leerlingen als coach. Deze leerlingcoaches begeleiden en coachen twee jaar jongere leerlingen inhoudelijk, organisatorisch en procedureel. Daarbij staan de doelen leren leren, leren kiezen, leren werken en leren leven centraal.
- De school werkt met een procedure om met leerlingen en personeel vast te stellen wat precies jongerenparticipatie en -emancipatie is en vanaf welk 'niveau van participatie en emancipatie' er altijd wordt ingegrepen of bijgestuurd en wanneer ingrijpen of bijsturen nog een optie is.
- De school legt deze visie vast in de schoolgids en het schoolplan.
- Een maal per kwartaal evalueert de school de aanpak van participatie en emancipatie van jongeren. Daarbij wordt gebruik gemaakt van de SMART vastgelegde doelen.

---

²⁰ Bronnen: Democratieopvoeding versus de code van de straat, Micha de Winter, 2005; Generatie Einstein slimmer, sneller en socialer: communiceren met jongeren van de 21^e eeuw, Jeroen Boschma en Inez Groen, 2006 Pearson Education Benelux; Beelden van een nieuwe samenleving, SLO werken aan leren, Prof dr. Micha de Winter, Prof dr. Justus Veenman en Prof. dr. Joseph Kessels, februari 2004.

BIJLAGE 6

WAT KAN EEN GEMEENTE DOEN?

Scholen kunnen zelfstandig heel veel veiligheidsproblemen oplossen. Toch zijn scholen vaak ook voor oplossing afhankelijk van instanties die lokaal, regionaal of soms zelf nationaal werken. Centrale gedachte bij de aanpak VRIS is dat de scholen zelf met veiligheid aan de slag gaan en waar ze zelf niet verder kunnen komen en anderen nodig hebben helder hun veiligheidsprobleem verwoorden en de vraag vervolgens bij de geëigende partijen neerleggen. Voorbeelden van organisaties zijn:

- de gemeentelijke afdelingen (van de preventieve jeugdzorg tot de plantsoendienst),
- vervoersbedrijven,
- welzijnswerk,
- schoolmaatschappelijk werk,
- leerplicht ambtenaren,
- Bureau Jeugdzorg,
- politie, justitie, brandweer.

De gemeente kan hierbij - na overleg - een regierol vervullen. De exacte rolverdelingen leggen de betrokkenen van een samenwerkingsverband zelf vast. De gemeente kan vaak een overleg organiseren en regisseren waarbij scholen met andere partijen gezamenlijk tot de beste veiligheidsoplossing komen.

Onderwerpen die (deels) buiten de school liggen, betreffen bijvoorbeeld:

- Veiligheid en overlast in de buurt; het gaat hier zowel om leerlingen die in de buurt 'hangen en klieren' als om niet-leerlingen zoals oud-leerlingen en buurtbewoners die schade toebrengen aan het schoolgebouw (vandalisme, graffiti, brandstichting) of leerlingen en personeel lastigvallen met diefstal of geweld.
- Veiligheid bij vervoer van leerlingen die naar andere schoollocaties fietsen.
- Overlast van coffeeshops, burens, et cetera.
- Meldingen van overlast door winkels en winkelcentra.
- Meldingen van overlast bij het uitgaan.
- Het openbaar vervoer van huis naar school en omgekeerd met onder andere incidenten, te laat komen van het vervoer en achtervolgen van leerlingen door vreemden.
- Opvang leerlingen na school zoals de brede school, via welzijnsinstellingen.
- Leerlingenzorg zoals schoolmaatschappelijk werk, Bureau Jeugdzorg en gespecialiseerde jeugd GGZ.

Als scholen hun behoefte, problemen en mogelijke oplossingen en hun vorderingen op dit gebied in beeld hebben, kunnen ze een beroep doen op de gemeente. De gemeente kan optreden als regisseur of als bemiddelaar tussen bedrijven en instellingen die de school ondersteunen op het gebied van veiligheid.

BIJLAGE 7

WETTELIJKE VERPLICHTINGEN

Scholen hebben verschillende wettelijke verplichtingen en opdrachten op het gebied van veiligheid. Deze wetten en richtlijnen zijn afkomstig uit de wet op de arbeidsomstandigheden, de onderwijswetten, de bouwregelgeving (verblijfsvergunning), cao's en afspraken die in lokale convenanten zijn vastgelegd. De verplichtingen worden door verschillende inspecties en de gemeente gehandhaafd.

Voorbeelden van dergelijke wettelijke verplichtingen zijn:

- een schoolveiligheidsplan;
- een gebruiksvergunning;
- de wet op de arbeidsomstandigheden, met in het bijzonder beleid ter bescherming van werknemers en leerlingen tegen agressie, geweld en seksuele intimidatie;
- uitvoeren van een risico-inventarisatie en -evaluatie, deze laten toetsen en een plan van aanpak maken.
- 'voldoende' beleid voeren tegen ongewenste omgangsvormen. Dit wordt getoetst door de Arbeidsinspectie;
- het melden van seksueel misbruik bij de Inspectie van het Onderwijs.
- de op 1 februari 2006 gewijzigde wettelijke bepaling om bij te dragen aan integratie door 'actief burgerschap en sociale integratie' te bevorderen.

Dat betekent dat de school voldoet aan de volgende *prestatie-eis*:

- De school dient te voldoen aan de eisen die door wet- en regelgeving op het terrein van veiligheid aan de school worden gesteld. Deze eis is als zodanig ook opgenomen in het eisenpakket.

BIJLAGE 8

FUNCTIONELE EISEN AAN ANALYSE-INSTRUMENTEN

In deze bijlage staan eigenschappen van analyse-instrumenten benoemd die minimaal aan een bepaalde kwaliteit tegemoet komen. En die, op de juiste wijze ingezet, waardevolle informatie opleveren om een goed beeld van de veiligheidssituatie te krijgen. Het gaat om de volgende instrumenten:

- incidentenregistratiesysteem
- veiligheidsmonitor
- schouw
- gesprek met personeelsleden
- gesprek met leerlingen

FUNCTIONELE EISEN VOOR EEN INCIDENTENREGISTRATIESYSTEEM

Elke school moet op elk gewenst moment zelf analyses kunnen maken van incidenten in school. Dit doet de school op basis van de door eigen medewerkers ingevoerde voorvallen in een geautomatiseerd incidentenregistratiesysteem. Hierbij legt de school ten minste de volgende variabelen vast:

- datum, dag en tijdstip;
- incident, volgens vooraf vastgelegde definities;
- vestiging (bij meerdere vestigingen) en plek binnen die vestiging;
- toelichting op het incident en de mogelijkheid een PDF van een incident aan te maken, met als doel opslag of print;
- betrokkenen, waarbij het toevoegen van meerdere personen per incident mogelijk moet zijn. Hierbij moet de school kunnen vastleggen:
  - naam
  - afdeling/sector
  - klas
  - geslacht
  - rol bij het incident
  - rol op school
  - aanpak persoon
  - toelichting op de persoon
- opsomming van incidenten is mogelijk waarbij bovenstaande variabelen geselecteerd kunnen worden, ook in combinatie met elkaar. De verschillende selectiemogelijkheden moeten voorzien zijn van heldere grafieken en tabellen. Hierbij moet het mogelijk zijn om eigen gegevens te vergelijken met landelijke gemiddelden (benchmarking) en om kruisverbanden tussen verschillende gegevens te leggen.

Uitgangspunten die hierbij gelden zijn:

- De registratie van incidenten wordt uitgevoerd door schoolpersoneel. In het registratieteam zitten mensen die veel weten van incidenten op school, door hun

functie of door de plek waar ze werken. Het registratieteam vormt een dwarsdoorsnede van het personeel.

- Het moet voor iedereen duidelijk zijn waar incidenten gemeld moeten worden.
- De vormgeving en de functionaliteit van het incidentenregistratiesysteem mag geen belemmering vormen voor de registratie. Gebruiksvriendelijkheid, eenvoud en duidelijkheid staan voorop.
- Het programma is met de juiste toegangscode via elke netwerkcomputer toegankelijk. Het verdient de voorkeur dat het systeem web-based is, zodat medewerkers ook van buiten de school incidenten kunnen registreren.
- Bij voorkeur sluit de school zich aan bij een landelijk netwerk, zodat een vergelijking (benchmark) mogelijk wordt met andere scholen.
- Onbevoegden kunnen niet in het incidentenregistratiesysteem.
- Gegevens die door scholen worden ingevoerd, blijven eigendom van de school. Dit betekent dat derden alleen iets met de gegevens mogen doen na expliciete toestemming.
- Mensen met autorisatie tot het registratiesysteem mogen alleen met uitdrukkelijke toestemming van de directie gegevens aan derden doorgeven.
- Vergelijking met geanonimiseerde landelijke gemiddelden en/of vertrouwde scholen wordt ondersteund.
- Organisatorisch is vastgelegd
  - het registratieprotocol;
  - de logistiek van incident tot registratie op deze school;
  - de samenstelling van het registratieteam (inclusief training en afspraken over registratiebeleid);
  - de overlegvorm en overlegfrequentie van het registratieteam;
  - de communicatie met de schoolpopulatie per doelgroep;
  - de planning voor invoering incidentenregistratie.

FUNCTIONELE EISEN VOOR EEN VEILIGHEIDSMONITOR

Elke school moet minimaal eens in de drie jaar een slachtofferenquête (inclusief zelfrapportage) uitvoeren. De eigen leerlingen en personeelsleden (en mogelijk ouders) rapporteren over incidenten, achtergronden daarvan en kenmerken van de locatie en personen. Hierbij wordt een representatief aantal respondenten (leerlingen en personeel) via een op digitale web-based enquête bevraagd op de onderstaande variabelen.

Algemeen:

- Persoonskenmerken, zoals sekse, leeftijd, jaarlaag, resultaten leerproces, type opleiding, richting, enzovoort.
- Kenmerken schoolklimaat, zoals schoolcultuur, sociale cohesie, betrokkenheid personeel bij beleid en beleidsuitvoering, betrokkenheid leerlingen bij beleid en beleidsuitvoering, schoolniveau volgens de Inspectie van het Onderwijs, centraal stellen van het onderwijsleerproces, voorlichting over incidenten en aanpak daarvan door school.
- Kenmerken gebouw, zoals achterstallig onderhoud en inrichting.
- Kenmerken omgeving, zoals oordeel veiligheid om school, voldoende speelgelegenheid, schoolpleinen, bereikbaarheid met openbaar vervoer en parkeren.
- Oordeel over het niveau van de incidenten op de school, de directe schoolomgeving en het gebied waar de school is gevestigd.

- Oorzaken van incidenten, zoals gebrek aan ordehandhaving, schoon, veilig en heel niet centraal stellen, conciërges en beveiliging niet op orde waardoor toegang en vertrekcontrole ontbreekt, ontbreken van politie-informatie over incidenten, overtredingen en misdrijven van leerlingen.

Incidenten algemeen:

- Incident volgens vooraf vastgelegde definitie.
- Betrokkenen bij incident: slachtoffer, pleger en getuige.
- Periode waarin het incident is gepleegd.
- De frequentie van gepleegde incidenten in de meest recente periode.
- Onderlinge relatie tussen partijen, zoals tussen leerlingen, tussen leerlingen en personeel, tussen personeelsleden en directie, tussen ouders en personeel, tussen ouders en leerlingen.

Incidenten specifiek (per laatst meegemaakte incident):

- Datum, tijdstip, dag van de week.
- Locatie van de school.
- Locatie pleegplek, zoals buiten de school, op schoolplein, in fietsenstallingen, bij de ingang school, kantine school, gangen in de school en klassen.
- Kenmerken pleger: sekse, leeftijd, eigen klas/ jaarlaag enz.
- Kenmerken slachtoffer (idem).
- Kenmerken getuige (idem).
- Omvang schade uitdrukken in geschatte euro's.
- Ernst van het letsel: letsel, letsel met bezoek huisarts, letsel met ziekenhuisbehandeling.
- Geschiedenis incidenten, bijvoorbeeld: incidenteel, structureel zoals pesten, langdurige ruzies.
- Motief van de pleger, denk aan ontbreken toezicht, waardevolle spullen, toegankelijkheid, 'oog om oog, tand om tand', 'zomaar'.

Incidenten kunnen worden opgeteld als gebruik kan worden gemaakt van de informatie die bij incidenten algemeen of incidenten specifiek staat. De verschillende selectiemogelijkheden moeten in de analyse kunnen worden weergegeven als rechte telling, kruistabel en/of grafische weergave.

Extra eisen zijn:

De school stelt een 'Veiligheidsteam' in. Dit team valt onder een vooraf aangewezen verantwoordelijk directielid. Dit team voert het volgende uit:

- De organisatie en planning van het invullen van de vragenlijsten door leerlingen, personeel en mogelijk ouders. De organisatie, het daadwerkelijk invullen van de vragenlijsten, de planning, de analyse van de gegevens en het bespreken van de uitkomsten met personeel, leerlingen en mogelijk ouders is vastgelegd in een protocol.
- De autorisatie van de toegang tot de gegevens. Niet iedereen heeft toegang tot de eigen gegevens. Bijvoorbeeld, een leerkracht/mentor heeft toegang tot de eigen klassen, weliswaar geanonimiseerd. De directie echter heeft toegang tot het gehele systeem van gegevens, ook geanonimiseerd.
- De terugkoppeling van de uitkomsten van de vragenlijsten naar vooraf aangewezen groepen personeelsleden, leerlingen en mogelijk ouders die belast worden met het uitvoeren van een risicoanalyse.
- De terugkoppeling van de 'globale' uitkomsten naar alle leerlingen, personeelsleden en ouders, inclusief een uitleg van de betekenis van de uitkomsten.

Het systeem van web-based slachtoffer-, getuige- en plegerenquêtes is gebruiksvriendelijk, eenduidig en eenvoudig. Dat wil zeggen dat de opmaak van de vragen en de manier waarop respondenten door de vragenlijst worden geleid, aantrekkelijk is.

De analyse van de gegevens in het systeem van web-based slachtofferenquêtes, getuige- en daderenquêtes is gebruiksvriendelijk en menugestuurd. Een leek moet de weg kunnen vinden. Datzelfde geldt voor de rapportage van de uitkomsten van dit systeem. Leken moeten de uitkomsten kunnen begrijpen. In het menu moeten ze kunnen kiezen uit verschillende grafische toepassingen.

De uitkomsten van de vragenlijsten zijn in het bezit van de school. Alleen het bestuur van de school kan opdracht geven om de eigen uitkomsten te vergelijken met de andere vestigingen van de eigen school, met andere scholen in het eigen gebied, de eigen stad, de eigen provincie en Nederland als geheel of zelf internationale vergelijkingen.

FUNCTIONELE EISEN VOOR EEN SCHOW

Tijdens een schouw worden het schoolgebouw/-gebouwen, het schoolterrein en de omgeving zoals eerder door het samenwerkingsverband gedefinieerd bekeken.

Bij de schouw zijn in ieder geval aanwezig:

- een vertegenwoordiger van de (locatie)directie;
- een conciërge;
- meerdere leerlingen;
- een wijk- of schoolagent (als de politie betrokken is) liefst met aantoonbare kennis van Veilig Ontwerp en Beheer (CPTED²¹);
- de gebiedsmanager van de gemeente (als de gemeente betrokken is);
- een onafhankelijke schouwspecialist²².

Rondlopend en per plek kijkend, bespreken de aanwezigen:

- Wat voor incidenten op welke plaats(en) gebeuren op het gebied van schoon, heel en veilig.
- Van welke schade er sprake is in en aan het gebouw en omgeving.
- Waar mensen zich onprettig of onveilig voelen.
- Op welke plekken er sprake is van slecht toezicht.
- Welke maatregelen wenselijk zijn.

De schouw wordt uitgevoerd aan de hand van een gestructureerde checklist die iedere onderzoeksrunde gebruikt kan worden.

Zie ook als alternatief het RRIM model in bijlage 9 van dit handboek.

Tijdens de schouw noteert één persoon alle opmerkingen in de checklist schouw en werkt deze naderhand uit. De ingevulde checklist is één van de bronnen voor de analyse.

---

²¹ Crime Prevention Through Environmental Design

²² De schouwspecialist kan zowel de fysieke situatie van gebouw, omgeving en risico's op het gebied van schoon, heel en veilig beoordelen als het gedrag van gebruikers in die situatie. De specialist kan bijvoorbeeld een Politiekeurmerkdeskundige zijn, of een externe deskundige op dat gebied. Hij beschikt over aantoonbare kennis op het terrein van Veilig Ontwerp en Beheer (CPTED).

FUNCTIONELE EISEN VOOR EEN GESPREK MET PERSONEELSLEDEN

Om tot een goede analyse van de veiligheidssituatie te komen, is het belangrijk om het personeel hierbij te betrekken.

- Het personeel spreekt tijdens een werkoverleg van zeven tot tien personeelsleden over incidenten.
- Allereerst bekijken de personeelsleden de uitkomsten zoals die uit de voorgaande instrumenten naar voren zijn gekomen.
- De belangrijkste incidenten worden benoemd (het format prioritering in bijlage 10 kan daarbij hulp bieden).
- Daarop brengt ieder van de personeelsleden een eigen ervaring in met een incident, uit deze ervaringen kiest de groep er enkele om verder uit te diepen.
- Aan de hand van 5WH vragen (wie, wat, waarom, waar, wanneer en hoe) verkent de groep het ontstaan, aanleiding en oorzaken nader. Vervolgens zoekt de groep gezamenlijk naar oplossingen.
- De uitkomsten van het overleg worden door de veiligheidscoördinator bekeken. Hij vergelijkt de uitkomsten met de gegevens uit het incidentenregistratiesysteem, de enquête/monitor en de schouw.

FUNCTIONELE EISEN VOOR EEN GESPREK MET LEERLINGEN

Om tot een goede analyse van de veiligheidssituatie op school te komen, is het van belang om de leerlingen hierbij te betrekken.

- In een klas voeren groepjes van vijf tot zeven leerlingen gesprekken over incidenten, bijvoorbeeld tijdens de mentorles.
- De gang van zaken is verder dezelfde als bij het gespreksinstrument personeel.
- De mentor zorgt dat de uitkomsten van het gesprek bij de veiligheidscoördinator bekend raken.

BIJLAGE 9

DE SCHOWW

De schouw kan het beste gehouden worden met externen. Dat kunnen politiemensen of (gecertificeerde) experts zijn op het terrein van Veilig Ontwerp en Beheer²³. Ook een schouwgroep die vanuit de school wordt samengesteld kan de schouw verrichten. Daarvan moeten minimaal een paar buitenstaanders deel uitmaken, omdat vreemde ogen nu eenmaal vaak meer zien.

Idealiter heeft de schouwgroep vooraf kennis van harde gegevens over schade aan het gebouw en de inventaris, zoals inbraken, vernielingen, ingegooide ruiten, graffiti, brandstichting. Vaak hebben de facilitymanager en de conciërges goed zicht op de mankementen. Het verdient aanbeveling om per ruimte te schouwen.

OVERZICHT VAN EVENTUEEL TE SCHOWWEN RUIMTES/OBJECTEN

Ruimtes en Ruimte Risico Inschatting Model (RRIM)²⁴

Ruimte/plek	Mogelijke risico's	Kans op risico 10= 100% kans 1 = 10% kans	Ernst van de (im)materiële gevolgen 10= ernstig 1 = geen probleem	Prioriteit (= uitkomsten kolom 3 en 4 vermenigvuldigen)

Een alternatief model kan er zo uitzien:

Ruimte/plek	Mogelijke risico's	Gunstige kenmerken	Mogelijke maatregelen

Bij een schouw zijn diverse ruimtes te onderscheiden.

In de school:

- Gevels
- Dak
- Toegang en entree
- Portiers-/conciërgeruimte
- Hal

²³ Crime Prevention Through Environmental Design. Zie in Nederland bijvoorbeeld de website van de Stichting Veilig Ontwerp en Beheer (www.StichtingVOB.nl).

²⁴ Bron: Stichting Bouwresearch, beveiliging van gebouwen deel 4; Rotterdam 1995, pagina 39-42.

- Wachruimtes (voor ouders en derden)
- Gangen en trappenhuis
- Klaslokalen (specifiek te benoemen, zoals: scheikunde-, natuurkunde-, handarbeid-, en technieklokaal)
- Computerruimtes
- Kantine
- Bibliotheek
- Sporthal of gymnastiekzaal
- Technische ruimtes (nader te specificeren)
- Docentenkamer
- Administratieve ruimtes (nader te specificeren)
- Magazijn
- Overige bergruimtes (waaronder schoonmaakkasten, et cetera)
- Et cetera

Direct rondom de school:

- Toegang tot schoolplein
- Schoolplein (inclusief groenvoorziening)
- Binnenplaats
- Fietsenberging
- Parkeerplaats
- Sportveld
- Buurt/routes

CENTRUM VOOR CRIMINALITEITSPREVENTIE EN VEILIGHEID

Het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (CCV) draagt bij aan de maatschappelijke veiligheid door met partners integrale aanpakken te ontwikkelen en een brede implementatie van deze aanpakken te bevorderen. Het CCV zorgt voor ondersteuning en afstemming op maat, gericht op de lokale praktijk.

Het CCV heeft onder andere de volgende instrumenten en regelingen in beheer:

- Keurmerk Veilig Ondernemen (KVO)
- Politiekeurmerk Veilig Wonen (PKVW)
- Veiligheidseffectrapportage (VER)
- Leerlingbemiddeling

Het CCV richt zich op lokale, regionale en nationale overheden, instellingen en brancheorganisaties.

COLOFON

Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid
Jaarbeursplein 17, 3521 AN Utrecht
Postbus 14069, 3508 SC Utrecht
Informatiedesk (030) 751 67 77
info@hetccv.nl
www.hetccv.nl

ONTWIKKELD MET MEDEWERKING VAN:

Gemeente Amsterdam
Gemeente Gouda
Gemeente Rijswijk
ArboNed

TEKST

VRIS is mede geschreven en ontwikkeld door:
DSP-groep
Steinmetz advies & opleiding
Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid

REDACTIE

Caroline van Amerongen Communicatie en Teksten, Haastrecht

UITGAVE

Het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid

Utrecht, maart 2010